

d) Si vero clerici sint coniugati, *copulative* requiritur ut uni et *virgini* nupserint, ut incedant in habitu et tonsura, ut ecclesiae alicuius servitio sint *ab episcopo* deputati, et in ea ministrent. Mandatum tamen episcopi non videtur *substantiam rei* afficere, sed satis est si alicui ecclesiae *actu* inserviant.

e) quin imo si dimittant habitum, crimen tum admittant eoque patrato habitum resumant, retinent privilegium fori.

Haec tamen respiciunt dumtaxat clericos qui non sunt *in sacris* constituti; hi enim nonnisi post *degradationem* (nisi aliquid peculiare in concordatis concessum fuerit) *saeculari brachio* traduntur.

De caussis vero amittendi privilegium canonis superiorius (169. II. c) dictum est.

181. Quod attinet ad privilegium exemptionis, eo non gaudent clerici coniugati etiam non bigami, uti et privilegio competentiae destituuntur, ac solis fruuntur privilegiis canonis et fori. Insuper privilegio competentiae non fruuntur qui non sunt vel beneficiati vel in sacris ordinibus constituti. Et hi quoque eo privantur si vel debitum mendaces negaverint, vel dolo malo ad eum statum inopiae devenierint.

182. Haec generatim de privilegiorum clericalium amisione ex iure Decretalium et tridentino. Ex quibus infertur:

a) ea privilegia non ita esse invicem nexa ut uno amissio cetera simul amittantur;

b) omnia recensita privilegia iure a nobis fuisse ad *immunitatem* revocata. Clericus enim *per privilegium canonis* a qualibet iniuria eius personae illata immunis constituitur, habet scilicet *inviolabilitatem physicam personalem*. Item *per privilegium fori inviolabilitatem* habet *iuridicam*. Denique *per privilegium exemptionis et competentiae*, clero asseritur *inviolabilitas* propemodum *oeconomica*. Haec autem omnia clericis *intuitu personae* competunt adeoque iure ad *personalia* privilegia revocantur.

183. At vero, *saltem quoad clericos qui non sunt in sa-*

cris ordinibus constituti, pleraque quae diximus prorsus aliter se haberent, siquidem ea quae S. Congregatio Immunitatis die 20 Sept. 1860 iussu Summi Pontificis IX. statuit, haberi debeant tamquam *lex pro Ecclesia universa*. Iis enim litteris, *italica lingua conscriptis ad Ordinarios ditionis pontificiae edictum est*: *clericos in minoribus constitutos sive coniugati sive coelibes sint, semel ac conditiones non servant a concilio tridentino cap. 6. sess. XXXIII. de Ref. statutas pro privilegio fori, ipso facto absque ulla praevia monitione omnia privilegia clericorum amittere* (1). At omnibus perspectis, haud ostendi potest hanc legem universalem esse et antiquum ius immutasse. Ceterum ius antiquum maneret pro clericis *in sacris* constitutis. Verum diximus *excepta ditione pontifica* eam legem universam Ecclesiam non respicere; neque enim concipi potest in hac hypothesi, ad Ordinarios illius regionis dumtaxat missam fuisse.

184. Denique et illud notandum omnino est; privilegia clericalia cum sint *in bonum status clericalis*, arbitraria renunciatione abiudicari non posse. Quamvis enim quandoque amittantur sive *ex delicto* vel *ex iuris dispositione* vel *iudicis sententia*, sive *ex defectu* ob non servatas conditio-nes, numquam tamen amitti possunt ex clero ipsiusmet abdicatione.

TITULUS III.

De communibus clericorum officiis.

185. Pronum est hunc titulum cum superiore eo nexu coniungi quo cum iuribus officia copulantur. Cum enim ex hactenus dictis peculiaria prorsus sint clericis omnibus *iura ac privilegia*, queis laicis praestant, mirum non est maiora eis quoque officia adimplenda praesciri.

186. At ad modum disserendi notandum est, de officiis status clericalis, licet ad alium scopum scilicet *ad mora-*

(1) Acta S. Sedis Vol. III. pag. 433.

lem obligationem quod spectat, agi in morali theologia in tractatu “*De statibus particularibus*”, tum in ipsa ascensi sacerdotali prout regulas tradit ut quo magis fieri potest perfecte adimpleantur. Uterque scopus alius plane est ab eo qui nobis proponitur in iure ecclesiastico, quod, ut alias diximus (45. 5), *leges ecclesiasticas respicit prout sunt media socialia obligatorio modo proposita et sua sanctione munita*. Hoc modo igitur de clericorum officiis communibus loquimur, proindeque nihil hic de iis quae ad peculiares classes clericorum pertinent, dicendum est.

187. Ad perspicuitatem simul ac brevitatem, maxime confert apta rerum dicendarum partitio. Officia igitur clericorum, *pro ea ratione qua a nobis spectantur*, in duas generalissimas classes dividimus. Prima ea complectitur, quae spectant ad *externum corporis cultum*. Altera ea complectitur, quae spectant ad *externam vitae rationem*. Sed in singulis sua quoque membra distinguenda erunt.

188. Generale principium, quo veluti fundamento tota haec innititur tractatio, exhibetur his verbis concilii tridentini Sess. XXII. c. 1 de Ref. “*Nihil est quod alios magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum qui se divino ministerio dedicant*”. Generali hoc principio statuto, concilium, a) potissima clericorum officia legesque de iis in ecclesiastico iure iam existentes recenset easque non modo innovat, sed iis maius adhuc robur adiungit; tum b) consuetudines quascumque iis legibus adversas penitus reprobat ac nullas edicit; quibus indeles tridentini decreti et eius nexus cum antiquo iure, quod intactum, *ad rei substantiam quod spectat*, vigere supponit, luculentissime dignoscuntur.

189. Iam ad primam officiorum classem devenientes, quae *externum corporis cultum* pertingunt, ad ea spectant sive lex tonsurae sive lex deferendi vestem clericalem.

Nihil de clericali tonsura in praesens data opera dicimus cum alterius sit loci, sed satis ad rem nostram est, eam spectare ut *signum clericalis initiationis ab Ecclesiae lege determinatum*, quodque in ea corona consistit capillis nudata, quam in summo capituli vertice quotquot clerici sunt

deferre consueverunt. Quid vero nomine veniat *vestium clericorum* satis patet.

190. Iam si in primis *leges* spectentur, quas hac de re Ecclesia statuit, eae ad haec potissima capita commode revocantur:

I. si de antiquis loquamur Ecclesiae praescriptionibus (1) quas a concilio tridentino innovatas quin et maiori robore munitas fuisse constat, eae non tam *ex vi verborum* quam *ex principiis* quae inculcant intelligendae sunt. Duplex autem est principium:

- a) ut habitu sibi proprio clerici a laicis discriminentur;
- b) ut etiam in eo quo uti debent, illud devitent quod graviter status sui decorem offendat.

II. Ex quibus principiis iure infertur:

a) *seclusa necessitate* quae *multiplici ex capite oriri potest*, haud licere clericis laicorum habitu omnino uti;

b) quod vero pertinet ad quasdam partes, ex. gr. pileum, calceamenta etc., id ex varia locorum consuetudine, et maxime ex legibus synodalibus vigentibus, esse iudicandum, ita tamen ut quo magis clericorum habitus a laicorum habitu distat eo sacris canonibus sit congruentior, tum etiam ut in eo ratio clericalis decoris habeatur;

c) ea quae de clericali veste dicuntur a concilio tridentino, ut monet Giraldi, generalia esse, nec proprie ad *talarrem vestem* esse referenda, quin imo et hac in re, rigorem sextinae Constitutionis “*Cum Sacrosanctum*”, 9 Ian. 1588 haud vim retinuisse (2):

d) nihil tamen vetat, ut addit idem Giraldi, quominus episcopi etiam usum *talaris vestis* praecipere possint, licet pro diversa adiunctorum ratione, magis vel minus, et saltem in eucharistici Sacrificii aliorumque divinorum officiorum celebratione (3).

e) Item a clericis tonsura clericalis est iuxta sacrorum canonum praescriptum deferenda.

(1) Clem. “*Quoniam*” 2. de vita et hon. Cleric. coll. Conc. Trid. Sess. XIV. cap. 6 de Ref.

(2) Op. cit. P. II. sect. 48. nota I. § Rursum.

(3) Ib. nota II. Hic maxime attendendae sunt leges synodales. Sanguineti, Ius Eccl.

191. Cum de tonsura loquamur, sin minus ratione materiae saltem rerum connexarum occasione, iuvat hic breviter colligere quod de usu *comae fictae* pro clericis in lege ecclesiastica cautum est. Itaque

a) delatio eius *extra missam* generatim est prohibita, nec sine episcopi licentia et iusta caussa permittitur.

b) ut autem quis eam *etiam in missae celebratione* deferre possit, omnino necesse est ut a Summo Pontifice, facultatem impetrat, qui *unus et solummodo ex urgenti caussa* eam concedit (1).

192. Comam autem nutrire clerici vetantur (2) et *in praesenti latinae Ecclesiae disciplina* barbam etiam gestare, quod item novis sanctionibus *Sedes Apostolica* confirmavit (3).

Generatim is externus corporis cultus clericis commendatur, praeter leges superius recensitas, qui eorum statui apprime respondeat (4).

193. Si vero *sanctiones* quibus hae leges communiuntur attendimus, eae tum in corpore iuris, tum in concilio tridentino, tum in pluribus subsequentium Pontificum constitutionibus reperiuntur. Etenim

I. Clemens V. in concilio viennensi (*Clem. Quoniam de vit. et hon. cler.*) statuit

a) ut beneficiati ipso facto suspensionem per sex menses a perceptione fructuum suorum beneficiorum incurvant,

b) non beneficiati sed in sacris constituti citra sacerdotium, per idem spatium inhabiles ad obtinenda beneficia reddantur,

c) habentes dignitatem, personatum aut beneficium curatum in suspensionem a perceptione fructuum per annum incident,

(1) *S. R. C. 31 Ianuarii et 14 Aprilis 1626; Benedictus XIV. Institutione nonagesima sexta.*

(2) *Cap. Clericus 5 de Vit. et honest cler., et ibi Giraldi, op. cit. Par. 1. sect. 314.*

(3) Ex litteris Nuntii Apostolici in Regno Bavariae 4 Maii 1863 ad Archiepiscopum Monachiensem (*Aichner, op. cit. § 71. not. 3.*)

(4) *Conc. Trid. Sect. XIV. cap. 6 de Ref.; cf. Barbosa, Iur. Eccl. univ. lib. I. c. 40. nn. 2-38 inclus.*

d) religiosi vero et sacerdotes item *per annum* inhabiles ad beneficia obtinenda reddantur.

II. Concilium tridentinum (*Sess. XXIV. c. 6 de Ref.*) innovavit et ampliavit praedictam Clementis V. constitutio nem, quatenus insuper praecepit ut *omnes* sive in *sacris* constituti sive obtinentes personatus, officia aut beneficia qualiacumque, si post monitum etiam per edictum publicum non pareant, suspensionem incurvant ab ordine, officio, beneficio et fructibus ac redditibus ipsorum, si vero semel correpti denuo deliquerint etiam per privationem coerceri possint et debeant. Quae verba ostendunt, poenam esse *ferrendae sententiae*.

III. Xistus vero V. dupli constitutione (1) altera quae incipit "Cum Sacrosanctum", 9 Ian. 1588, altera "Apostolicae", 31 eiusdem mensis et anni, de hac re leges aciores tulit; statuens, ut clerici non incidentes in veste talari et tonsura, privationem ipso facto incurrerent beneficiorum quae obtinerent. Verum in secunda ex citatis constitutionibus, quosdam exceptit ab huiusmodi lege. Huc etiam pertinet constitutio Benedicti XIII. quae incipit "Apostolicae Ecclesiae regimini", 2 Maii 1725. Sed ex communi sententia, ad has poenas incurendas, requiritur saltem *sententia declaratoria criminis*. Quid vero statuerit Summus Pontifex Pius IX. circa privationem privilegiorum clericalium, superius (183) dictum est. Denique, habentur hac de re, pro diversa locorum ratione, leges synodales, quae debent in singulis dioecesis accurate servari (2).

194. Dimissa hac prima officiorum classe, iam deveniendum est ad secundam eamque potissimum proponendam, quae *externam vitae rationem*, quam clerici praeseferre debent, ut diximus, respicit. In more est, haec secundae classis officia dividere in *positiva* et *negativa*; quatenus vel aliquid faciendum, vel aliquid omittendum praecipiunt. Verum, pro ea ratione qua in iure canonico spectari debent, prout sci-

(1) *Guerra, Epitome Const. Pont. T. III. pag. 45. col. 1. n. 13; pag. 46. n. 17.*

(2) *Vide Acta S. Sedis Vol. 4. pagg. 394. seqq.; Lucidi, De Visit. SS. Lim. ed. tert. Rom. 1883. Tom. I. pag. 492.*

licet sunt sua sanctione munita (45. 5), vix aliquid de positivis dici potest, nisi hac generali formula: *virtutes esse selectandas convenientes statui clericorum*; adeoque de negativis dumtaxat nobis loquendum superest. Haec autem, ad maiorem tractationis perspicuitatem, tripliciter hic dividi possunt: 1) quae morum honestatem, seu directe, seu secundario respiciunt; 2) quae ad decorum status clericalis pertinent; 3) quae ad occupationes a statu clericali alienas referuntur.

195. Primum igitur, quod clericis praecipitur, ad vitae honestatem servandam, est ut devitent cohabitationem et consuetudinem cum personis alterius sexus, nisi sint exceptae a iure, vel legitima consuetudine. In qua lege, quae positivam castitatis virtutem supponit, delinqui potest;

- a) per verum initum coniugium,
- b) per proprii nominis concubinatum,
- c) per morum notoriam corruptionem,
- d) per gravem eiusdem suspicionem,
- e) per simplicem violationem legum quas Ecclesia hac de re statuit.

Porro sicut non eadem est in his delinquendi ratio, ita neque eadem est, qua mulletatur, poena. Omittimus coniugium proprie dictum, a quo quotquot maioribus ordinibus initiantur, lege ecclesiastici caelibatus arcentur. De hac enim inferius dicendum est.

196. Ad clericos cuiusvis gradus *concubinarios*, pertinent quae habet tridentina Synodus Sessione XXV. cap. 14 de Ref. Quae vero leguntur Sessione XXI. cap. 6 de Ref. nominatim pertinent ad parochos seu beneficiatos animarum curam habentes. Utraque tamen tridentina sanctio ita concubinatum proprii nominis plectit, ut notoriam etiam morum corruptionem attingat. Legis autem tridentinae summa haec est, ut clerici vel concubinarii, vel notorie moribus corrupti, si post ibi statutas monitiones non resipiscant, tum suspensionem ab officiis et beneficiis maiorem vel minorem, tum etiam eorumdem privationem incurvant, aliquisque etiam poenis episcoporum arbitrio puniri debeant. Si autem agatur solum de gravi suspicione quoad mores, tunc ad

eam avertendam potest episcopus *alicui clero* consortium etiam inhibere earum mulierum, quae in iure a prohibito consortio sunt exceptae. Quod si id renuat clericus exsequi, iam locus dabatur poenis a sacris canonibus statutis irrogandis. Denique, si habeatur solum violatio legis ecclesiasticae, quin ulla exsistat mali suspicio, episcopo competit, prout par est, providere, poenis eius arbitrio relictis, et quoad hoc leges synodales maxime servandae sunt. At simul illud attendendum, saepe contingere, ut *illud quod non est licitum in lege, necessitas faciat licitum.* (Cap. 4 de RR. I.).

197. Diximus autem, non omnem cohabitationem mulierum clericis vetitam esse, sed quasdam esse personas *a iure vel consuetudine* exceptas. Hae autem sunt:

- a) *ratione proximae cognationis*, mulieres cum clero consanguineae, in linea recta ascendentे vel descendente sine limite; in linea vero transversali, usque ad secundum gradum inclusive; idemque tenetur quoad affines:
- b) *ratione necessitatis*, mulieres, famulatus causa, in domibus clericorum manentes; quae tamen omni suspicione vacare debent. Hinc et provectionis aetatis esse eas oportet, et episcopo ius semper est, si velit, de iis inquirere, priusquam admittantur.
- c) Item ex universalis consuetudine concessum est, clericos qui extra paternam domum vivunt, sive studiorum, sive alia honesta caussa, posse apud extraneam familiam, quae tamen honesta sit, sedem habere; salvo semper praedicto iure episcopi.
- d) *ratione connexorum*, permittuntur etiam cohabitare clericis mulieres pedissequae consanguinearum, vel affinium in gradibus permissis, itemque uxores famulorum. At semper illud retinendum, si quae ex his legitime suspectae sint, nullum ex titulis recensitis amplius vim habere. Episcopos autem magis decet nullam habere secum mulierem; si tamen eas quae ceteroquin permittuntur secum velint retinere, magiori adhuc cautione id agere eis opus est (1).

(1) *Can. Interdixit 16. d. 32. (Cone. Nic. I.) coll. Gonzalez in cap. 1 de Cohab. n. 14; Berardi, op. cit. in can. 16. d. 32; cap. Inhibendum 1 de Cohab. cler. et cap. A nobis eod. tit. Cf. Giraldi, Exp. Iuris Pont.*

198. Ad facilius vitae continentiam, prout clericalem statum decet, sectandam, clericis praescribitur, ut a crapula, ebrietate, comessationibus abstineant (1). Ad vitandum autem ebrietatis periculum, aliquos abusus auferendos, lege ecclesiastica statuitur, ut clericci tabernas, nisi forte ex necessitate itineris caussa, non ingrediantur (2). Quae porro leges, tum in conciliis provincialibus, tum in synodis dioecesanis, ad haec usque tempora, passim inculcatae reperiuntur.

199. Huc etiam faciunt leges ecclesiasticae quibus convivia, quae nimios requirant sumptus, et comessationes in domibus privatis, clericis generatim prohibentur (3). Pluram tamen quoad haec, pendent ex varia locorum consuetudine, et legibus particularibus ab episcopis statutis.

200. Ad eamdem etiam morum honestatem, quamvis indirecte tuendam, leges recenseri possunt, quibus clericis alearum et taxillorum lusus prohibetur; quo nomine, iuxta doctores, omnes illi lusus comprehenduntur, qui potius fortuna, quam arte innituntur (4). Item prohibentur clericci venationem exercere, nisi forte secluso scandalo, et servato modo qui clericos decet (5); quamvis spectata indole ecclesiasticae legis hoc potius eidam indulgentiae tribuendum sit, et venatio omnino clericis prohiberi possit (6).

Part. I. sect. 328; Ben. XIV. De Syn. lib. XI. c. 4. §§ 4-8. et Instit. 82. et 83. Item DD. ad tit. II. lib. III Decret.

(1) Concilium Tridentinum Sessione XXIV. cap. 1 de Ref.; Sessione XXIII. cap. 1 de Ref.; cap. A crapula 14. de Vit. et hon. cleric.

(2) Can. Ap. 53; Hefele Conciliengesch. I. p. 791; II. p. 54; Can. 2. dist. 44; cap. Clerici 15. de Vit. et hon. cleric.; Concilium Tridentinum Sessione XXIV. cap. 12 de Ref.

(3) Can. Comessationes 1. dist. 44; Can. Convivia 6. dist. eadem.

(4) Cap. Clerici de Vit. et hon. cleric.; Giraldi, Exp. Iur. Pont. P. I. sect. 324; Ben. XIV. De Syn. lib. X. c. 2. n. 2; Thesaurus De Poenis, v. Ludus etc.

(5) Huc spectat vulgata distinctio inter venationem clamorosam et quietam. Glossa in cap. 1. de Cler. ven.; Can. 1. d. 34; Can. 11. d. 86, Conc. Trid. Sess. XXIV. c. 12 de Ref.

(6) Ita censuit etiam S. C. C. in Casertana 16 Dec. 1854. (ap. Vecchiotti, op. cit. lib. II. c. 11. § 109). Item Conc. Mediolan. I. (Acta Eccl. Mediol. P. I. pag. 19); Conc. Prov. Avenion. in Gallia ann. 1849; Cf.

201. Profana etiam oblectamenta, generatim clericis prohibentur uti interesse spectaculis (in publicis theatris) vel choreis, aut licentiis bacchanalium, multo vero magis partem aliquam in iisdem habere (1).

202. Alia vero sunt quae clericis interdicuntur habitatione illius decoris qui statui clericali omnino convenit. Hinc leges ecclesiasticae clericis vetant viliores quasdam artes exercere ex. gr. cauponis, lanionis etc. quae statum clericalem maxime dedecent. (*Clem. Dioecesanis 1 de vit. et hon. cleric.*). Quod vero animadvertis Vecchiotti (2) comprehendi quoque artem *aromatariam* et *apothecariam* non ita debet intelligi, ac si ars huiusmodi sordida et vilis censenda esset, hoc enim nimis falsum est; sed ex positiva lege illicitum est, regularibus nominatim, eam exercere nisi speciali habita facultate. Verum hoc potius pertinet ad negotiationem.

203. Quae vero in legibus ecclesiasticis continentur de medicina et chirurgia, potissimum ubi adustio vel incisio membrorum adhibetur, huc quoque revocari debent (3). Item prohibentur clerici ne famulatum suscipiant laicorum ubi obsequiis abiectisque servitiis sese addicere coguntur, licet quandoque honestiore titulo huiusmodi servitii genus obtengatur (4).

204. Neque minus clericis prohibetur armorum delatio nisi iusta caussa excusentur. Haec porro lex uti et ea quae Ben. XIV. De Syn. lib. XI. c. 10. n. 10; Barbosa, l. c. nn. 39 seqq.; Ferraris, Bibl. v. Clericus, artt. 1. 4. 5.

(1) Conc. Trid. Sess. XXII. c. 1 de Ref.; Ben. XIV., De Syn. lib. XI. c. 10. nn. 11. seqq.; Ferraris, Bibl. v. Clericus, a. 4. nn. 16. seqq. coll. suppl. nn. 22. seqq. in edit. Ven. 1782. pagg. 326. sqq.; Reiffenst., in tit. de Vita et hon. n. 141; Ben. XIV., Const. Inter cetera 1 Ian. 1748.

(2) Op. cit. lib. 2. c. 11. § 109. 6°. Cf. Clem. XII. Const. Alias 20 Iulii 1733; Ben. XIV., Const. « Essendo Noi » 14 Nov. 1740; Schmalzgr., ad tit. Ne Clerici n. 21; Theophilus Raynaudus, Relig. negot. § 8.

(3) Vide Ben. XIV., de Syn. Dioeces. lib. XIII. cap. 10. n. 2; cap. Tua nos 19 De homic. coll. Barbosa in Collectan. et Gonzalez Tellez Comm. in h. l.; Passerini, De statibus Hominum, quaest. 187. a. 2. n. 260 seqg.

(4) Clem. XIII. Const. Cum primum 17 Sept. 1759. S. C. EE. et RR. apud Ferraris, v. Clericus a. 3. n. 63.

venationem respicit, eodem nititur fundamento, decentia scilicet status clericalis. Inter autem iustas caussas in primis casus necessitatis continetur (1). Quemadmodum et armorum delatio, ita clericis non licet in acie dimicare nisi bellum sit defensivum, et laici pares non sint hosti repellendo (2).

205. Denique ad vitam et honestatem clericorum magis tuendam leges pertinent latae ab Ecclesia, quibus quaenam actiones clericis interdicuntur, eo quod nimis sint alienae ab ea vivendi ratione quae ipsorum est propria. Huc pertinent leges 1. de officiis politicis; 2. de officiis civilibus; 3. de negotiatione. De singulis potissima saltem hic innuenda sunt.

a) Officia politica ea dicuntur quae ad *reipublicae regimen spectant*. Ea autem suscipere clericis nefas est ex sacris canonibus (*Cap. 4 et 5. Iubemus, Ne clerici vel monachi*). Excipiuntur tamen dignitates senatoris vel consiliarii principis. Ratio est, quia consilium dare ad rem publicam recte sancteque administrandam, officio clericali congruit potius, quam repugnat. Tum etiam quia Ecclesiae bono id confert (*Clem. VIII. Const. Securitati 9 Aug. 1603, et Urbani VIII. Const. S. Synodus 12 Dec. 1634 § X*). Quae tamen ea sub lege intelligenda sunt ut a ferendo consilio in iudiciis sanguinis clerici abstineant. Haec data proportione applicantur iis e clero qui in nonnullis Europae regionibus publicis legislativis comitiis intersunt.

b) Officia civilia ea dieuntur quae ad laicale forum, et ad saecularem administrationem pertinent, et publice deferruntur, ac publico modo exercentur. Regula generalis porro est ea clericis esse vetita, ex generali principio (*II. Timoth. II. 4*) quod nimium iis clerici a sui status officiis

(1) *Cap. Clerici 1. de Vit. et hon. cler.*, ibiq. Gonzalez, in Comment.; *Clem. 1. eod.*; Fagnanus, in *cap. Ecclesia de Const. n. 24. seqq.*; Barbosa, I. E. U. lib. I. c. 40. n. 137. a quo plures alii allegantur AA.; *The-saurus, De poenis etc. v. Arma*, c. 9 fin., cf. *Giraldi, Expos. Iur. Pont. Par. I. sect. 311*; a quo Constitutiones allegantur hac de re, *Pii IV. S. Pii V. Alex. VIII. Clem. XI. Clem. XII. Ben. XIV.*

(2) *Cap. 24. de Homic.*, ibiq. Gonzalez, *cap. 9. de Voto, § De Clericis, Cann. 6. et seqq. cau. 23. q. 8. cf. S. Thom. 2-2. q. 40. a. 2. ad 2; Arg. Clem. Si furiosus de Homic.*; *Ben. XIV. De Syn. lib. II. c. 10.*

avocentur. Sunt tamen quaedam hac in re clericis a iure permissa de quibus singillatim agunt DD. (1). Ad huiusmodi officia civilia munus revocatur: *procuratoris seu advocuti* (in foro scilicet laicali), *tabellionis, tutoris seu curatoris*, de quibus sive quod pertinet ad ea quae permittuntur, sive quod spectat ad poenas in iure statutas contra delinquentes videantur DD. (2).

206. Officiis politicis ac civilibus succedunt quaedam studia, quae cum saeculares curas nimium ingerant, clericis plus minusve interdicuntur (3).

207. Paullo distinctius ultimo loco agendum est de ea ecclesiastica lege qua negotiatio clericis interdicitur. Supponimus autem negotiationis originem esse a necessitate plura sibi comparandi ad vitam quae singulis omnia praesto non sunt: hinc primam negotiationis rationem fuisse in ipsa *rerum permutatione*; dein rebus substitutam *fuisse pecuniam ut repraesentantem earum valorem*. Iam

1. Ut intelligatur quaenam sit clericis interdicta negotiatio, variae eiusdem species distinguendae sunt. Porro alia est *negotiatio oeconomica* quae consistit in iis emendis quae necessaria sunt, aut quae superflua sunt vendendis, atque insuper in suis praediis ac gregibus curandis, aut locandis. In hac non intenditur tamquam finis ipsum lucrum, sed rei familiaris, ad propriae vitae commodam sustentationem, recta administratio. Est vero alia negotiationis species quae dicitur *lucrativa*, quatenus ideo suscipitur ut exinde lucrum percipiatur, ita ut lucrum sit *finis* negotiationis. Haec ne-

(1) Cf. nominatim *Schmalzgr. ad tit. Ne clerici* (III. 50) § 2; *Ferraris, Bibl. v. Clericus art. III. nn. 59. seqq.*; *Zallinger, ad tit. Ne clerici, qui breviter et dilucide hanc materiam complectitur*.

(2) *Cap. 2. et 8 Ne clerici*; *Gonzalez, ad capp. 1. et 3. de Postulando n. 8*; *Fagnan.*, in *dict. cap. n. 3. seqq.*; *Giraldi, op. cit. par. II. sect. 73. in append.*; *Can. Generaliter cau. 16. q. 1.* (Leo Aug. Leg. 52. Cod. de Episcopis et Clericis); *Antonelli, De Iur. et oner. lib. I. p. 2. c. 25. et generatim DD., ad tit. 50, lib. III. Decret.*

(3) De medicina et chirurgia etiam absque incisione et adustione iam diximus (203). Studium vero Iuris civilis ex consuetudine modo clericis permitti notat *Maschat* (ad lib. III. tit. 50, n. 7) etiam in publicis scholis.